

УДК [282:262.5(430)] «1414/1418»

Ілля Паршин

«ОСТРОЗЬКИЙ ЕПІЗОД» КОНСТАНЦЬКОГО СОБОРУ (1414–1418 РР.)

У статті проаналізовано повідомлення німецького хроніста Ульріха фон Ріхенталя про візит високоповажного «герцога Червоної Русі» («*der hertzog von rotten Rüssen*») на XVI Вселенський собор, що відбувся впродовж 1414–1418 рр. в середньовічному баварському містечку Констанці. На підставі залучення маловідомого в українській історіографії твору іншому середньовічному автору Томаса Прішуха встановлено, що цим можновладцем був «герцог Острозький» («*Mer ein fürst herczog von Ostrog*»). Напевно, у текстах пам'яток XV ст. йшлося про найстаршого тоді представника відомої родини – князя Федора Даниловича.

Ключові слова: Констанці, князь Федір Острозький, Ульріх фон Ріхенталь, князь Вітовт, король Сигізмунд I Люксембург.

Князі Острозькі – одна з найвідоміших шляхетських родин України, представники якої також залишили помітний слід у минулому середньовіччя й ранньомодерних Литви та Польщі. Дослідження з історії цього роду проводяться вже не перше століття, щоправда, чимало питань досі залишаються дискусійними, а тому подібні студії потребують продовження. Напевно, чи не найбільше «білих плям» містить етап становлення могутності впливової сім'ї, який хронологічно припадає на другу половину XIV – середину XV ст. Одному з епізодів цього періоду і присвячена пропонуєна робота.

Після смерті Юрія-Болеслава Тройденевича в 1340 р. Галицька земля і Волинь стали об'єктом запеклої суперечки між сусідніми володарями – польським монархом і литовськими князями. Варто погодитися з висновками істориків про те, що активна боротьба за спадщину Романовичів тривала аж до 1387 р., коли Польською короною були фактично анексовані прикарпатські землі [5, с. 74–80]. Однак після цього військова суперечка лише переросла у дипломатичне протистояння. Правителі з протилежних таборів намагалися використати невизначений юридичний статус руських територій задля політичних комбінацій й послаблення, таким чином, своїх суперників. Одним з цікавих епізодів такої прихованої боротьби стало ймовірне зближення литовського князя Вітовта Кейстутовича (1350–1430 рр.) і угорського короля Сигізмунда I Люксембурга (1368–1437 рр.) на початку XV ст. Обидва володарі, очевидно, вели активні переговори щодо можливої підтримки претензій законного спадкоємця Романовичів – князя Федора Острозького (1360–1437 рр.) – на галицькі терени.

У фаховій літературі висвітлення такого своєрідного політичного кроку все ж таки представлено недостатньо, хоча міждержавні зв'язки руських володарів й аналізувалися як українськими, так і закордонними науковцями. Зокрема, класичними є напрацювання М. Грушевського, перу якого належить визначне дослідження з історії давньоукраїнських земель XIV–XVI ст. в складі Великого князівства Литовського та королівства Польського [3]. Необхідно відзначити монографію О. Русиної, яка простежила минуле руських князівств від часів монгольської «навали» середини XIII ст. і – до укладення Люблінської унії 1569 р. [7]. Ґрунтовний аналіз матримоніальних зв'язків галицької і галицько-волинської династій (Ростиславичів та Романовичів) здійснив Л. Войтович, який також вивчав питання політичної історії Русі, аналізуючи основні вектори дипломатії місцевих володарів, союзи та війни з Візантійською імперією, Угорським королівством, польськими володарями, Литвою та німецькими державами XI–XIV ст. [2]. Фундаційну діяльність князів Острозьких простудіював Я. Хаврук [8], вплив представників вказаної родини на українське середньовічне та ранньомодерне суспільно-політичне життя продемонстрував О. Дем'янюк [4], значний обсяг генеалогічної інформації опрацювала Н. Яковенко [9].

З робіт іноземних фахівців відзначимо розвідки білоруських істориків О. Білого та О. Латишонка, у яких ідеться про ранню історію «литвинського» народу і його еліту, ґенезу назви «*Russiae Albae*» [1; 14]. Короткий огляд релігійних відносин між Католицькою та Православною церквами здійснив К. Шатц [17]. Важливими є висновки джерелознавців Т. Бука і Г. Рупріха, які дозволяють підтвердити чи спростувати інформацію, наведену німецькими хроністами й анналістами [10; 11; 16]. Підсумки багатолітніх студій польських науковців щодо матримоніальної політики роду Острозьких впродовж XIV–XV ст. лаконічно підбила Л. Грунтовська [13].

Отже, на підставі вказаної історіографії можна простежити політичну історію Східної Європи початку XV ст., визначити у ній роль та місце руських князів. Щоправда, чимало проблем зовнішньополітичних кроків представників цієї відомої родини потребують подальшої ґрунтовної розробки, серед таких недооцінених питань – й можливі домовленості князя Федора Даниловича,

репрезентанта впливової і родовитої сім'ї, з королем Сигізмундом I Люксембургом, укладені впродовж 1417–1418 рр.

У вказаний відрізок часу одним з найголовніших майданчиків для дипломатичних переговорів стало баварське містечко Констанц. З 5 листопада 1414 по 22 квітня 1418 рр. за мурами названого німецького населеного пункту відбувався XVI Вселенський собор. Ця важлива церковна подія мала на меті вирішити цілу низку накопичених релігійних справ, пов'язаних, переважно, з єретичними рухами тогочасної Європи (зокрема, було вирішено засудити вчення Яна Гуса і його послідовників), обговоренням можливої унії християнських Церков Сходу та Заходу, а також із залагодженням так званого «Великого розколу», який зруйнував єдність католицького світу. Суть кризи полягала у появі кількох голів Римського апостольського престолу. Зокрема, папа Григорій XI (1329/36–1378 рр.) в 1377 р. повернув резиденцію понтифіків до Риму, завершивши тривалий період так званого «Авіньйонського полону» наступників св. Петра. Після його смерті кардинали обрали італійця Урбана VI (1318–1389 рр.), проте 12 французьких високопоставлених кліриків разом зі своїми однодумцями покинули «Вічне місто». Згодом вони оголосили, що вибори відбулися під тиском простолюдинів, у містечку Фонді вони посадили на папський престол Климента VII (1342–1394 рр.) й повернулися до Авіньйона. Між обома релігійними центрами одразу спалахнули суперечки, двоє ієрархів прокляли один одного, а європейські володарі, залежно від дипломатичних інтересів, розділилися на ворогуючі табори: Французьке та Неаполітанське королівства, Шотландія і їх союзники визнавали легітимність Климента VII, Англія, Фландрія, скандинавські та тогочасні східноєвропейські держави, більшість італійських і німецьких князівств дотримувалися проримської лінії [6, с. 424–427]. Протистояння стало важким тягарем для католицької Європи, адже довелося утримувати дві папські курії, до того ж внаслідок поширеної практики накладення політично-мотивованих інтердиктів чимало християнських правителів опинилися у статусі відлучених від Церкви. На тлі тривалого релігійного розладу середньовічні інтелектуали закликали протиборчі сторони до компромісу, чого, в кінцевому підсумку, вдалося досягти на Вселенському соборі у Констанці. Варто зауважити, що разом з церковними владиками до баварського містечка прибували і світські володарі, що, безперечно, надавало події значного політичного забарвлення. Констанц, таким чином, перетворювався не тільки на арену теологічних суперечок, але й ставав осердям міжнародних перемовин [17, с. 133–147].

Одним з основних джерел до вивчення перебігу XVI Вселенського собору є робота його головного канцеляриста, заможного містянина Ульріха фон Ріхенталля (бл. 1365–1437 рр.), відома в історіографії як «Хроніка Констанцького собору» [19]. Оригінальна латиномовна версія твору, на превеликий жаль, втрачена ще у першій половині XV ст. Щоправда, пам'ятка до того часу вже була перекладена давніми німецькими діалектами – її ранні рукописи, що містять багатий ілюстративний матеріал, є інформативними, мають тривалу історію дослідження [10, с. 411–443], проте містять й деякі розбіжності між собою. Для нашого дослідження важливою є згадка про прибуття великої делегації на чолі з київським митрополитом Григорієм Цамблаком (бл. 1364–1419/20 рр.), яку відправив на визначний релігійний з'їзд великий князь Вітовт Кейстутович, володар Литви і Русі. Як вказував У. фон Ріхенталь, у складі цього посольства знайшлося місце й для неназваного за іменем «князя Червоної Русі»: «Der hertzog uss Schmolentzgi, der hertzog uss roten Rüssen und sust mere dann III hundert irs glouben», «der hertzog von rotten Rüssen» [19, р. 138–139, 206–207].

Відзначимо, що постать цього загадкового руського володаря вже привертала увагу дослідників. Найповніше, як нам видається, цю проблему дослідив Л. Войтович. Дослідник дійшов висновку, що неназваним князем, власне, був Федір Данилович, князь Острозький [2, с. 438–439]. Це твердження, обґрунтоване геральдичними і генеалогічними спостереженнями, підкріплено також аналізом геополітичної ситуації у тогочасній Центральній-Східній Європі. Як вказує історик, «князь Червоної Русі» прибув в складі делегації Великого князівства Литовського, сюзерен якого міг підтримати претензії законного спадкоємця галицько-волинського престолу, розглядаючи останнього як свого васала [4, с. 175]. Зазначимо, що Вітовт Кейстутович у цей період проводив самостійну політику й головною метою поставив остаточний розрив Кревської унії 1385 р. [7, с. 103]. Для повної упевненості стосовно особи анонімного князя бракувало лише безпосередньої згадки про прибуття Федора Даниловича Острозького до Констанцу.

На нашу думку, варто погодитися із наведеним твердженням Л. Войтовича, оскільки, як вдалося з'ясувати, про візит не вказаного за іменем руського володаря до Констанца збереглася звістка у ще одному німецькому джерелі – ґрунтовній роботі Т. Прішуха [18], який на сторінках своєї поеми відзначав: «Von Littaw herczog Schvidrigal / Was auch da an der fürsten zal / Von wissen reussen ein herczog / Mer ein fürst herczog von Ostrog» [18, р. 376] («З Литви [прибув] герцог Свидригайло / Були також у князівському залі / З Білої Русі – герцог / Також князь, герцог з Острога»).

Про автора цього твору збереглося небагато інформації. Т. Прішух (†1419/20 р.), наскільки відомо, був заможним містянином, радником та членом муніципалітету баварського міста Аугсбурґа [16, s. 188]. Його твір, написаний старонімецькою мовою, є панегіриком політичній мудрості та релігійної благочесті Сигізмунда I Люксембурґа – не виключено, що віршована похвала була представлена угорському королю одразу після її написання у 1418 р. Щоправда, від бажання передати усю велич монарха, котрий, за словами хроніста, врятував християнство від розколу, дещо страждає об'єктивність цієї пам'ятки. Автор, для прикладу, значно перебільшує амбіційність та непоступливість високопоставлених церковних владик, які, начебто, за будь-яку ціну не бажали дійти до компромісу.

На думку дослідників тексту середньовічної поеми, Т. Прішух для опису прибуття посольств до Констанца скористався цілком достовірною інформацією, яку почерпнув як з офіційних джерел, так і від безпосередніх учасників цього поважного заходу [15, s. 600–601]. Не обійшлося, щоправда, і без деяких недоладностей: замість делегації Краківського університету автор розмістив серед дієвих учасників собору професуру неіснуючого на той час Афінівського університету, а список прибулих князів ефектно завершується ім'ям легендарного Іоанна, пресвітера (голови християнської громади) Індійського [15, s. 601]. Враховуючи ці похибки, необхідно детальніше розглянути питання, кого ж Т. Прішух називав «князем, герцогом з Острога», і чи взагалі звістка про нього є правдивою? Автентичність віршованого твору баварського хроніста не викликає сумнівів. На сьогоднішній день збереглося декілька списків його роботи (манускрипти представляють розширену та скорочену редакції поеми), виконаних в XV ст. Вони доступні читачам Баварської державної бібліотеки в Мюнхені, Берлінської державної бібліотеки та університетської бібліотеки Ґайдельберґа [12, s. 494–523].

На вказаний нами фрагмент римованого історичного твору, визнаючи його оригінальність, звернули увагу також білоруські дослідники, яких, природно, зацікавила постать також не згаданого за іменем «герцога Білої Русі» [1, с. 54–55, 203; 14, s. 59]. Особу останнього, однак, впевнено ідентифікують, як Федора Юрійовича, сина великого смоленського князя Юрія Святославовича (прим. 2466) [2, с. 438]. Мабуть, саме про цього князя-спадкоємця У. фон Ріхенталь писав, як про «Der hertzog uss Schmolentzgi» [19, p. 138–139].

Щоправда, як видно з тексту, «князь, герцог з Острога» з'являється у вельми несподіваній компанії Свидригайла Ольгердовича (бл. 1370–1452 рр.), присутність котрого не зафіксована іншими джерелами, що описують перебіг XVI Вселенського собору. На той час бунтівний литовський правитель перебував в ув'язненні і дістатися Баварії у нього не було жодної можливості [1, с. 203]. Очевидно, тут хроніст зробив «навмисну помилку»: Свидригайло, звільнившись з допомогою Дашка Острозького з Кременецького замку, втік до короля Сигізмунда I Люксембурґа, який, у кінцевому підсумку, посприяв його примиренню з великим князем Вітовтом Кейстутовичем [3, с. 185–186]. Слідкуючи за змінами політичної ситуації, Т. Прішух, напевно, спеціально виокремив Свидригайла за іменем серед учасників великого церковного з'їзду. З огляду на те, що рукопис римованого панегірика вручено угорському монарху орієнтовно лише в жовтні 1418 р. [15, s. 600], автор мав достатньо часу, аби здобути необхідну інформацію про литовського володаря і його дипломатичні уподобання. Подібна практика була поширеною. Хроністи неодноразово вносили суттєві правки до власних творів, аби пристосувати їх до кон'юнктурних вимог часу. Отже, вставка про нього у посольстві Вітовта Кейстутовича є штучною – в початковому складі литовської делегації Свидригайло навряд чи перебував.

Таким чином, можна стверджувати, що разом з митрополитом Григорієм Цамблаком й князем Федором Юрійовичем до Констанцу прибув володар з родини Острозьких, або «князь Червоної Русі», як його урочисто титулував У. фон Ріхенталь. Напевно, цим володарем був найстарший з сімейства – Федір Данилович. Його батько Данило Василькович був вірним сподвижником князя Любарта-Дмитра Гедиміновича (бл. 1300–1383 рр.) – саме він допоміг литовцям в далекому 1340 р. організувати військовий похід супроти поляків і на тривалий час відвоювати у них Галицьку землю [3, с. 24; 13, s. 9]. Власне, вперше князь Федір Острозький на сторінках джерел згадується в 1385 р. [7, с. 76; 9, с. 93]. Впродовж 1387–1392 рр. він, за наказом короля Владислава II Ягайла (1351–1434 рр.), займав посаду намісника Луцького староства [4, с. 175; 13, s. 9–10]. Однак після ліквідації удільних володінь у розпорядженні прямого нащадка династії Романовичів [2, с. 438–440; 8, с. 142–143] опинилася лише невеличка територія Острозького князівства і таке ж незначне придане його дружини Агафії, чого, звісно, було надто мало, аби задовольнити амбіції родовитого можновладця [9, с. 93]. За таких обставин поява цього володаря у складі литовської делегації на Констанцькому соборі виглядає цілком мотивованою – законний спадкоємець руських земель мав усі підстави, аби під час великого зібрання впливових європейських правителів нагадати про свої династичні права на все ще спірні території. Щоправда, його місія зазнала невдачі. Принаймні, про подальшу підтримку його претензій не йшлося.

Зауважимо, князь Федір й надалі шукав можливості для встановлення своєї опіки над землями Романовичів. Наприклад, впродовж 1430-х рр. він виявив неабиякий хист воєначальника, допомагаючи литовському володарю Свидригайлу у протистоянні з польським монархом Владиславом II Ягайлом [4, с. 176]. Напевно, вектор його політики, спрямований на відродження політичного впливу Волинського князівства, був для нього визначальним аж до прийняття чернечої рясни в Києво-Печерському монастирі під іменем Феодосія.

Таким чином, німецькі хроністи У. фон Рихенталь та Т. Прішух засвідчили прибуття князя Острозького («der hertzog von rotten Rüssen», «Mer ein fürst herczog von Ostrog») у Констанц на XVI Вселенський собор. Напевно, цим анонімним володарем був найстарший представник волинського впливового роду. Візит, безперечно, мав політичний мотив: спираючись на свої спадкові права, Федір Данилович намагався заручитися підтримкою правителя Сигізмунда I Люксембурга. Однак позитивного рішення досягти не вдалося, у всякому разі, про відчутні наслідки тимчасового литовського-угорського зближення відомостей в матеріалах першої половини XV ст. не збереглося.

Список використаних джерел

1. Бель А. Хроніка Белай Русі. Chronicon Russiae Albae. Нарыс гісторыі адной геаграфічнай назвы / А. Бель. – Мінск: «Энцыклапедыкс», 2000. – 238 с.
2. Войтович Л. Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть / Л. Войтович. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2015. – 478 с.
3. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. / [редкол.: П. С. Сохань (голова) та ін.]. – Київ: Наукова думка, 1993. – Т. 4. – 544 с.
4. Дем'янюк О. Вплив роду Острозьких на суспільно-політичну історію українських земель у XIV–XVII ст. / О. Дем'янюк // Історія музейництва, пам'яткоохоронної справи, краєзнавства і туризму в Острозі та на Волині. Науковий збірник. – Луцьк, 2009. – Вип. 2. – С. 174–179.
5. Ісаєвич Я. Загарбання земель Галицько-Волинського князівства іноземними державами / Я. Ісаєвич // Торжество історичної справедливості. – Львів, 1968. – С. 74–80.
6. Лінч Дж. Середньовічна Церква. Коротка історія / [з англійської переклав В. Шовкун]. – Київ: «Основи», 1994. – С. 424–427.
7. Русина О. Україна під татарами і Литвою / О. Русина. – Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. – 320 с.
8. Хаврук Я. Релігійні традиції дому князів Острозьких та їхня трансформація в умовах реалій ранньомодерного часу / Я. Хаврук // Наука. Релігія. Суспільство: науковий журнал. – 2010. – № 3. – С. 142–148.
9. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII століття: Волинь і Центральна Україна / Н. Яковенко. – Київ: Критика, 2008. – 469 с.
10. Buck Th. Figuren, Bilder, Illustrationen. Zur piktoralen Lateralität der Richental-Chronik / Th. M. Buck // Scientia veritas. Festschrift für Hubert Mordek zum 65. Geburtstag. – Ostfildern, 2004. – S. 411–443.
11. Buck Th. M. Zur Überlieferung der Konstanzer Konzilschronik Ulrich Richentals / Th. M. Buck // Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters. – Köln-Weimar-Wien, 2010. – Bd. 66. – S. 93–108.
12. Giese M. Zu den Anfängen der deutschsprachigen Fachliteratur über die Beizjagd / M. Giese // Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur (Halle). – Tübingen, 2003. – Bd. 125. – S. 494–523.
13. Gruntowska L. Dzieje rodu książąt Ostrogskich w świetle «Herbarza» Kaspra Niesieckiego / L. Gruntowska // Acta Universitatis Lodzianis. Folia Historica. – Lodz, 2003. – Vol. 77. – S. 5–34.
14. Łatyszonek O. Od Rusinów Białych do Białorusinów. U źródeł białoruskiej idei narodowej / O. Łatyszonek. – Białystok: Uniwersytet w Białymstoku, 2006. – 388 s.
15. Roethe G. Prisschuch, Thomae / G. Roethe // Allgemeine Deutsche Biographie / [hrsg. durch die Historische Commission bei der Königl. Akad. der Wiss.]. – Leipzig, 1888. – Bd. 26: Philipp (III.) von Hessen. – S. 600–602.
16. Rupprich H. Die deutsche Literatur vom späten Mittelalter bis zum Barock: Das ausgehende Mittelalter, Humanismus und Renaissance / H. Rupprich. – München: C. H. Beck, 1994. – T. 1: 1370–1520. Geschichte der deutschen Literatur von den Anfängen bis zur Gegenwart. – 835 s.
17. Schatz K. Allgemeine Konzilien – Brennpunkte der Kirchengeschichte / K. Schatz. – Paderborn: UTB, 1997. – 368 s.
18. Thomas Prischuch von Augsburg. Ticht von Kostenz / [hrsg. K. Höfler] // Fontes rerum Austriacarum. – Wien, 1865. – T. 6. Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen. Teil II. – S. 354–399.
19. Ulrichs von Richental. Chronik des Constanzer Concils 1414 bis 1418 / [hrsg. von M. R. Buck] // Bibliothek des literarischen Vereins in Stuttgart. – Tubingen, 1882. – Bd. 158. – S. 13–215.

Илья Паршин

«ОСТРОЖСКИЙ ЭПИЗОД» КОНСТАНЦКОГО СОБОРА (1414–1418)

В статье проанализированы сообщения немецкого хрониста Ульриха фон Рихенталья о визите высокопоставленного «герцога Красной Руси» («der hertzog von rotten Rüssen») на XVI Вселенский собор, состоявшийся на протяжении 1414–1418 гг. в средневековом баварском городке Констанце. На основании привлечения малоизвестного в украинской историографии произведения другого средневекового автора Томаса Пришуха установлено, что этим достойником был «герцог Острожский» («Mer ein fürst herczog von Ostrog»). Наверное, в текстах памятников XV в. речь шла о старшем тогда представителе известной семьи – князе Федоре Даниловиче.

Ключевые слова: Констанц, князь Федор Данилович, Ульрих фон Рихенталь, князь Витовт, король Сигизмунд I Люксембург.

Ilya Parshyn**THE «OSTROGIAN EPISODE» OF THE ECUMENICAL COUNCIL
OF KONSTANZ (1414—1418)**

The article analyzes the message of the German chronicler Ulrich von Richental about the visit of esteemed «Duke of Red Rus'» («der hertzog von rotten Rüssen») to the XVI Ecumenical Council, held during the 1414–1418th at the town Konstanz in medieval Bavaria. We found, based on a little-known attraction in the Ukrainian historiography work of another medieval author Thomas Prischuch, that this lord was the «Duke of Ostrog» («Mer ein fürst herczog von Ostrog»). Perhaps, duke Fedir Danylovych, the oldest known representative of the powerful family, is mentioned in the both texts of the XV century.

Key words: Konstanz, duke Fedir Danylovych, Ulrich von Richental, duke Vitovt, king Sigismund I of Luxemburg.

УДК 94 (477): 282

Олександр Буравський**КОНФЕСІЙНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОГО САМОДЕРЖАВСТВА НА
ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ ТА БІЛОРУСІ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XIX СТ.)**

У статті на основі архівних джерел проаналізовано конфесійну політику російського самодержавства на Правобережній Україні наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Виявлено особливості її прояву на теренах білоруських губерній.

Ключові слова: Правобережна Україна, Білорусь, конфесійна політика, російське самодержавство, православ'я.

Релігійна політика російського самодержавства на Правобережній Україні і Білорусі наприкінці XVIII – першій чверті XIX ст. була предметом досліджень дорадянських, радянських, сучасних вітчизняних, російських та білоруських істориків.

Метою статті є подальше вивчення маловідомих аспектів конфесійної політики царського уряду у даний період на Правобережній Україні, з використанням нових архівних джерел, а також виявлення особливостей її прояву на території білоруських губерній.

Для розуміння процесів, які відбувалися на Правобережній Україні після приєднання її до складу Російської імперії, необхідно проаналізувати особливості міжконфесійної обстановки, яка склалась в цьому регіоні в 70–80-х рр. XVIII ст., а вона була досить складною.

Загострення політичних, економічних, релігійних, національних проблем породило навесні 1768 р., найбільше гайдамацьке повстання – Коліївщину. Так було відкрито шлях до скасування Уніатської церкви, знищено майже 2 тис. «всякого люду» – «ляхів», «жидів», уніатів. Повстанці зруйнували уніатські василіанські монастирі в Богуславі, Лисянці, Манківцях та Умані. Загинуло 16 ченців-василіан та багато їхніх учнів з Уманської колегії [1, с. 96].

Сотні уніатських священиків і ченців-василіан у 1772–1773 рр. потрапили до російських в'язниць в Умані, Білій Церкві, Бердичеві. Саме тому їх було названо «бердичівськими ісповідниками». Ненависть повстанців до конфедератів, шляхетського режиму в ході повстання поширилася на всіх католиків та уніатів. Типову для всього Київського Правобережжя ситуацію поблизу Канева в червні 1768 р. було зафіксовано в донесенні графа П. Рум'янцева Катерині II: «По всій царині містечка Канева (відбувається) взаємна помста між собою...», тобто між православними і уніатами. Офіційну реакцію російського престолу на Коліївщину висловила Катерина II: «Ніхто нами не посилався до Польщі для того, щоб піднімати бунт наших одновірців проти їх співгромадян інших сповідань» [2, с. 199].

Коліївщина поклала початок ліквідації уніатства в Україні. Вже після кривавих подій 1768 р. чимало уніатських священиків вимушені були залишити свої парафії, сотні були вбиті повстанцями або заарештовані російськими військами. Спорожнілі уніатські парафії майже відразу обсаджувалися православними священиками від імені Переяславського православного єпископа [1, с. 96–97].

У соціально-економічному й суспільно-політичному житті Правобережної України наприкінці XVIII – на початку XIX ст. тією чи іншою мірою брали участь православна, римо-католицька й греко-уніатська конфесії.

Наприкінці XVIII ст. російське самодержавство прагнуло підпорядкувати управління Римо-католицькою церквою (далі – РКЦ) на теренах імперії. Ще в 1772 р. Катерина II видала указ, згідно